

Financiële zelfredzaamheid nog niet glashelder

De commissie Boot noemt het de grootste verandering in het nieuwe examenprogramma Bedrijfseconomie. Daarbij is niet alleen het begrip nieuw, maar ook de rol die het moet krijgen in het nieuwe programma als opstap naar én rode draad door het vernieuwde programma. Kortom, het begrip financiële zelfredzaamheid wordt groots in de etalage gezet. Maar de toekenning van zo'n prominente plek in het nieuwe programma roept ook veel vragen op. Waarom is dit begrip eigenlijk toegevoegd? Wat houdt financiële zelfredzaamheid eigenlijk in en hoe wordt het begrip gebruikt in de rest van de stof? En wat is het verschil met de behandeling van het onderwerp 'levensloop' bij Algemene Economie?

Hans Goudsmit

Over de redenen voor de introductie is de commissie helder. Enerzijds vragen maatschappelijke ontwikkelingen om dit nieuwe onderwerp. Nederland heeft de verzorgingsstaat ingeruild voor een participatiemaatschappij. Burgers worden geacht ondernemend te zijn en initiatieven te nemen. Zij moeten ook de toenemende complexiteit van de samenleving het hoofd kunnen bieden waardoor financiële zelfredzaamheid in belang toeneemt. Dit geldt zeker ook voor jongeren, die op steeds jongere leeftijd te maken krijgen met ingewikkelde financiële kwesties, aldus de commissie. Anderzijds worden de accenten binnen het vak anders gelegd. Waar in het verleden gekozen werd gekozen voor een focus op het reilen en zeilen van organisaties, wordt er nu gekozen voor het centraal stellen voor het individu, lees de leerling. Dan is de stap naar de introductie van dit nieuwe onderwerp een logische.

Van vaardigheden naar bewustzijn

Als je een nieuw onderwerp direct zo'n prominente plek geeft, roept dat - zoals eerder aangegeven - natuurlijk ook de vraag op naar de inhoud van een dergelijk begrip. Wat moet je nu precies verstaan onder financiële zelfredzaamheid en moet een leerling nu bewijzen dat hij financieel zelfredzaam is? Het klinkt bijna als een nieuw handelingsdeel in het programma.

Anders dan bij de vraag naar het waarom komt het rapport hier niet met duidelijke pasklare antwoorden. Na de introductie en de beschrijving van de rol van het onderwerp in het totale programma wordt er nog op slechts op twee plaatsen in het rapport op dit begrip teruggekomen. Hoewel niet zo onder woorden gebracht lijkt het of de commissie het begrip handen en voeten heeft proberen te geven in doelstelling drie van het nieuwe programma door het te omschrijven als het verkrijgen dan wel vergroten van het persoonlijk financieel bewustzijn van een leerling, waaronder financieel inzicht en

vaardigheden, opdat hij of zij in staat is verantwoord te handelen. Niet alleen is de zin een wat gekunstelde, maar is de gedane omschrijving wel erg cryptisch. Want wat zijn financiële vaardigheden en hoe leiden die tot persoonlijk financieel bewustzijn? En hoe leidt dit bewustzijn dan vervolgens tot weer tot zelfredzaamheid? De vraag naar de samenhang van al deze begrippen blijft onbeantwoord. Terwijl dit juist vanwege de nieuw zijn van en het belang van het onderwerp zo noodzakelijk is. Met het onbeantwoord laten van de vraag naar samenhang is er een belangrijk punt blijven liggen. Anders gezegd, het was goed geweest als de commissie was gekomen tot het expliciteren van het concept 'financiële zelfredzaamheid'. Was gekomen van begrip naar concept. Daarmee geef je docenten, leerlingen, toetsmakers en methodeschrijvers een handvat en is het begrip gedidactiseerd. Verderop zullen we zien, dat er nog meer redenen te noemen zijn voor een heldere explicitering.

Dat niet doorpakken is des te opmerkelijker omdat even verderop in het rapport bij de beschrijving van de domeinen wel voor het werken met contexten wordt gekozen. Daar worden de belangrijke financiële gebeurtenissen geschetst, die omdat ze financiële en fiscale consequenties hebben vragen om financiële kennis. Deze contexten worden met naam en toenaam genoemd: de keuze voor een studie, het kopen of huren van een huis, huwen of een partnerschap, scheiden, erven en schenken.

In de syllabus Bedrijfseconomie 2021 wordt dit verder uitgewerkt door vakinhoudelijke begrippen te koppelen aan deze contexten. Door middel van deze begrippen ontstaat er kennis van een bepaalde context maar de vraag hoe dit vervolgens moet leiden tot financiële zelfredzaamheid blijft ook hier onbeantwoord. Kennis over hypotheek leidt immers niet zonder meer tot zelfredzaamheid maar is hooguit een bouwsteen op weg naar.

Gemiste kans?

Leek het aanvankelijk, dat de commissie de explicitering van het concept 'financiële zelfredzaamheid' gewoon had laten liggen, in het afgelopen decembernummer van ESB zorgt voorzitter Arnoud Boot zelf voor een verrassende wending in dit verhaal door te stellen, dat het verschil in aanpak tussen AE en BE is gelegen in het leidend zijn van de contexten bij BE en concepten binnen BE niet worden geëxpliciteerd. Later nuanceert hij dit door te stel-

len, dat concepten binnen Bedrijfseconomie anders dan bij AE niet op voorhand worden geëxpliciteerd. Afgezien van de vraag of dit werkelijk het verschil is tussen AE en BE sluit het dus een explicitering achteraf op grond van de gekozen contexten helemaal niet uit en is er dus nog steeds sprake van een gemiste kans.

Maar deze gemiste kans heeft ook consequenties voor de rest van het programma. Door het ontbreken van een uitwerking is het ook veel moeilijker om de zelfredzaamheid te gebruiken als rode draad door het programma. Want welke instrumentarium wordt ons nu vanuit de financiële zelfredzaamheid aangereikt om te kijken naar het wel en wee van organisaties? Hoe kom je soepel van persoonlijke financiële zelfredzaamheid (domein B1) naar de oprichting van een eenmanszaak (domein B2) en van daaruit naar BV's en NV's. De commissie belooft ons meer samenhang in het totale programma dankzij het nieuwe onderwerp maar lijkt

dat vooralsnog niet te kunnen waar maken. Een ander gevolg is dat ook de visie van de commissie op het verschil tussen het onderwerp 'levensloop' bij AE en 'financiële zelfredzaamheid' bij BE in nevelen blijft gehuld. Geeft Boot in eerdergenoemde nummer van ESB toe, dat de formulering van de commissie "Het vak AE benadert de leerinhouden fenomenologisch en BE past deze inhouden toe in contexten" wel erg vaag is, ook in dat artikel komt hij niet tot een duidelijk onderscheid tussen inhoud van het onderwerp van de Levensloop bij AE en financiële zelfredzaamheid bij BE. Wat logisch is want dit is onmogelijk zonder een duidelijke explicitering van het concept.

Verdere uitwerking nodig

Kortom, er is werk, huiswerk, aan de winkel. Het onderwerp 'Financiële Zelfredzaamheid' vraagt om een promotie tot concept en een verdere uitwerking om te komen tot verduidelijking van de verschillende bouwstenen binnen dit concept, maar ook vanwege de rol van het concept als opstap en rode draad voor de rest van het programma. Daarmee krijgen de docenten een veel krachtiger handvat in handen om dit onderwerp in de klas op een verdiepende manier aan de orde te stellen. Mogelijk kunnen we hiervoor leentjebuur spelen bij het NIBUD. Deze instelling heeft sinds jaar en dag een focus op persoonlijke financiële zelfredzaamheid en heeft wel een uitgewerkt concept op de plank liggen. Gelukkig zijn zij bereid gevonden om tijdens de nascholing Bedrijfseconomie hun uitwerking met ons te delen.

Hans Goudsmit is vakdidacticus AE/BE aan de Vrije Universiteit en projectleider Landelijk Expertise Centrum voor Economie en Handel.

Miljoenennotaposter dit jaar interactief

Het ministerie van Financiën verzorgt zoals ieder jaar lesmateriaal voor basisscholen en middelbare scholen over onderwerpen rondom Prinsjesdag. Een onderdeel daarvan is de Miljoenennotaposter. Daarin staan ieder jaar weer de verwachte inkomsten en de geplande uitgaven van de overheid overzichtelijk bij elkaar. De vertrouwde Miljoenennotaposter heeft dit jaar ook een interactieve variant. Naast de poster kun je ook ander materiaal gebruiken, zoals de Prinsjesdag digiles. Het lesmateriaal is aanvullend op de verplichte lesstof.

Interactieve Miljoenennotaposter

De interactieve poster kan aanvullend worden gebruikt en geeft meer context en uitleg bij de verschillende begrippen. Zoals bijvoorbeeld met animaties of verklarende grafieken. De interactieve poster is extra toegankelijk gemaakt door bij de uitleg van de begrippen zoveel mogelijk in de belevingswereld van leerlingen te duiken. De poster heeft ook een digitale handleiding met lessuggesties rondom de thema's van de Miljoenennota. Gericht op zowel vmbo, havo en vwo.

Meer materiaal?

De Miljoenennotaposter wordt even na Prinsjesdag op de scholen bezorgd. De poster is ook voor andere docenten gratis te bestellen via www.rijksoverheid.nl/lesmateriaal. Daar zijn ook de interactieve variant en de handleiding te vinden. Bovendien staat daar nog meer materiaal voor het basis- en het voortgezet onderwijs zoals de Prinsjesdag digiles, video's en het Begrotingsspel.